

TALABA YOSHLARNI INTELLEKTUAL SALOHIYATINI YUKSALTIRISHDA MA'NAVIY MA'RIFIY ISHLARNING AHAMIYATI

Eshnazarova Gulzoda Jurakulovna
Samarqand Davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Talaba yoshlarni intellektual salohiyatini yuksaltirishda ma'naviy-ma'rifiy ishlar muhim o'rin tutadi. O'zbekiston taraqqiyotining yangi bosqichida yoshlarga e'tiborning kuchaytirilishi, ularning zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi, ma'naviyatli, vatanparvar, zukko va tashabbuskor bo'lib yetishishlari uchun keng imkoniyatlar yaratilmoqda. Bunday imkoniyatlar yoshlar intellektual salohiyatining yuksalishiga, ular hayotga mustahkam tayyorgarlik ko'rishiga, kelajakda o'z kasbining yetuk mutaxassisi bo'lib yetishishiga poydevor bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: talaba yoshlar, intellektual salohiyat, yuksaltirish, ma'naviyat, ma'rifiy ishlar, ahamiyat, bilim, tarbiya, rivojlanish, motivatsiya.

Avvalo, intellektual salohiyat deganda insonning bilimga chanqoqligi, yangilikni o'zlashtirishga bo'lgan intilishi, ilmiy va ijodiy salohiyati, tafakkuri, analitik fikrlash qobiliyati tushuniladi. Bugungi kunda intellektual salohiyatni yuksaltirish yoshlardan nafaqat chuqur bilimlarni, balki mustaqil fikrlash, tahlil qilish va muammolarni yechishda innovatsion yondashuvlarni talab etmoqda. Bu esa o'z navbatida ma'naviy-ma'rifiy ishlarning ustuvorligini yanada oshirmoqda. Sababi, yoshlar ongida to'g'ri qadriyatlar, ijtimoiy mas'uliyat, ma'naviy immunitet shakllantirilmas ekan, ularning intellektual imkoniyatlari to'liq ro'yobga chiqmaydi. Ta'lim muassasalarida olib borilayotgan ma'naviy-ma'rifiy ishlar yoshlar tarbiyasining asosiy ustunidir. Darsdan tashqari tashkil etilayotgan ma'rifiy suhbatlar, uchrashuvlar, davra suhbatlari, adabiy-badiiy kechalar, turli madaniy va sport tadbirlari yoshlarda vatanparvarlik, milliy g'urur, asriy qadriyatlarimizga hurmat tuyg'usini o'yg'otadi. Shu bilan birga, o'z fikrini aniq ifoda eta olish, jamoada ishlash, ijtimoiy mas'uliyatni his qilish, zamonaviy davr talablariga javob bera olish kabi ko'plab ko'nikmalarni ham rivojlantiradi [1].

Yoshlarni intellektual salohiyatini oshirishda ustoz va murabbiylarning ham o'rni beqiyos. Ular ilm-ma'rifat niqlari, doimiy izlanish va yangilikka intilish, innovatsion g'oyalar bilan yoshlarni ilhomlantiradi. O'tkazilayotgan darslarga zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlarni joriy etgach, talabalarni mustaqil izlanishga, jamoaviy ishlashga, o'z salohiyati va qobiliyatini to'liq namoyon etishga undash imkoniyati kengayadi. Ma'naviy-ma'rifiy sohadagi ishlar bevosita intellektual salohiyatning yo'qori darajada shakllanishiga olib keladi. Tahliliy jihatdan qaraganda, bugungi globallashuv sharoitida yoshlar turli ma'lumotlarni qabul qilmoqda, ba'zida

chalq'ituvchi, noto'g'ri axborotlar ham mavjud. Shu bois, ularni sog'lom fikrlashga, mustahkam hayotiy pozitsiyaga ega bo'lish uchun, ma'naviyat asosida tarbiyalash dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Bu esa faqatgina fan va texnologiyani emas, balki yuksak axloqiy asoslarni ham bir vaqtning o'zida rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi. Vataniga sodiq, ongli, bilimli, ma'naviyatli yoshlar jamiyat kelajagining poydevoridir. Ma'rifiy va ma'naviy tadbirlar orqali talabalar so'nggi ilmiy yutuqlardan boxabar bo'libgina qolmay, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni ham chuqur o'zlashtiradi. Bu esa ularni har tomonlama barkamol avlod bo'lib voyaga yetishida zamin yaratadi. Masalan, universitet va institutlarda ma'naviyat va ma'rifat soatlari, davlatimiz arboblari, atoqli adiblar bilan bo'ladigan uchrashuvlar, teatrlashtirilgan sahna ko'rinishlari, kitobxonlik tanlovlari, ilmiy-amaliy konferensiyalar ana shunday ijodiy va intellektual muhitni shakllantirishga xizmat qiladi [2].

Shuningdek, ma'naviy-ma'rifiy ishlar yoshlarning ona tiliga, milliy qadriyatlarimizga hurmatini kuchaytiradi. O'zga tillarni o'rganish, ilm-fan sohasidagi yangiliklarni o'zlashtirishda ham milliylik, ma'naviyatni doimiy hamrohlikka aylantirish lozim. Chunki dunyoqarashi yuksak, ilmiy, yuksak ma'naviyatli yoshgina chinakam intellektual salohiyat sohibi bo'la oladi. Yoshlarni kitob o'qishga, ilmiy izlanishga qo'shish ma'naviy-ma'rifiy ishlarining asosiy strategiyasidir. Dasturda ko'zda tutilgan "Kitobxon talaba" loyihasi bevosita yoshlarni o'z ustida ishlashga, doimiy bilim olishga, yangi tafakkur va ijodiy izlanishlar sari undashi bilan muhim ahamiyat kasb etadi. Kitoblarning turli mavzularni qamrab olishi, yoshlar tafakkurini boyitadi, qiziqish doirasini kengaytiradi va intellektual o'sishga turtki beradi. Talabalarning intellektual salohiyatini yuksaltirishda oilaning ham o'rni muhim. Oilada sog'lom muhit, ahillik va mehr-muhabbat hukm sursa, bola kichik yoshidan boshlab adabiyot, san'at, tarix, madaniyat bilan oshno bo'lsa, yoshi ulg'aygan sari bu fazilatlarda mustahkamlana boradi. Aynan ma'naviy va ma'rifiy tarbiya yosh intellektual rivojining negizidir. Zamonaviy jamiyatda raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt taraqqiy etayotgan bir davrda yoshlarda analitik tafakkur, ilmiy-tadqiqot, tahliliy fikrlash kabi ko'nikmalarni rivojlantirish talab etiladi. Bu borada ham ma'naviy-ma'rifiy ishlar yordamida yoshlarni zamonaviy bilimlarni egallashga, o'z xulosasi va qarashini mustahkamlashga, tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga erishiladi [3].

Universitet va institutlarda yaratilayotgan zamonaviy kutubxonalar, elektron resurslar, ma'naviy-ma'rifiy markazlar yoshlarning intellektual salohiyatini oshirishga xizmat qiluvchi muhim makonlardir. U yerda malakali mutaxassislar tomonidan berilayotgan ma'ruzalar, keng ilmiy-hayotiy tajribalari bilan o'rtoqlashuvlar talabalarni yangi marralarga intilishiga zamin yaratadi. Bundan tashqari, turli ilmiy to'garaklar, tashabbuskor tashkilotlar ham yoshlarni o'zligini anglash, ilmiy va ijodiy izlanishga oshno qilishda beqiyos rol o'ynaydi. O'zbekiston Respublikasida amalga

oshirilayotgan davlat siyosati, “Yoshlar – kelajagimiz” davlat dasturi, Prezident farmonlari va qarorlarida ham aynan ma’naviy-ma’rifiy ishlarning ahamiyati alohida ko’rsatib o’tilgan. Respublikamiz bo’ylab yoshlar ma’naviyatini yuksaltirish, ularda milliy qadriyatlar va global bilimlarni uyg’un birlashtirish borasida keng qamrovli islohotlar olib borilmoqda. Natijada, bugun yoshlar ilmiy izlanishda, ijtimoiy-hayotni boshqarishda faol va tashabbuskor bo’lib yetishmoqda. Yoshlarning intellektual salohiyatini oshirish uchun, avvalo, ularga hurmat-ehtiromni kuchaytirish, har bir talabani individual yondashuv asosida munosabat qilish zarur. Turli klub va to’garaklar, sport va madaniyat tadbirlariga jalb qilish orqali ularda jamoaviylik, hamkorlik, liderlik fazilatlarini shakllanadi, raqobatbardosh fikrlash shakllanadi, mustaqil qaror qabul qila olish, hayotiy vaziyatlarga tez va to’g’ri javob bera olish ko’nikmalari rivojlanadi. Bundan tashqari, zamonaviy kommunikativ texnologiyalardan foydalanish, masofaviy ta’lim, onlayn trening va vebinarlar, interaktiv loyihalar – bularning barchasi ma’naviy-ma’rifiy ishlarning yanada boyishiga, yoshlarning intellektual voqe’liklarini oshirishga xizmat qilmoqda. Bu jarayonda ustoz va ota-onalar, jamiyat namoyondalari, yetakchi olimlarning o’rni har qachongidan ham ustuvor [4].

O’quv rejalari va dasturlarini takomillashtirish orqali ham intellektual salohiyatni oshirish mumkin. Yangi pedagogik metodlarni, zamonaviy fanni o’rgatishda tanqidiy va tahliliy yondashuvlarni kuchaytirish, jahon tajribasini o’rganish hamda milliy qadriyatlarni singdirish orqali intellektual rivojlanishga keng yo’l ochiladi. Shu bilan birga, talabalarning ijodiy salohiyatini oshirish maqsadida yangi loyihalar, startap kurslari, ilmiy-amaliy grant tanlovlarida ishtirok etish imkoniyati ham kengaymoqda. Bugungi kun talabi – raqobatbardosh, tashabbuskor, ilg’or intellektga ega bo’lgan yoshlar safini kengaytirishdir. Ma’naviy-ma’rifiy ishlarsiz bunday yutuqlarga erishib bo’lmaydi. O’tmishda va bugun har qanday jamiyat taraqqiyotida inson ma’naviyati va intellektual rivoji asosiy omil bo’lib kelgan. Bu haqiqat O’zbekiston hayotida ham o’z ifodasini topmoqda. Yoshlarning bo’sh vaqtlarini mazmunli o’tkazishga alohida e’tibor berish, ularni faol hayotga jalb qilish, zamonaviy texnologiyalar yordamida yangi bilimlar olishga yo’naltirish, internet xavflaridan himoya qilishda ma’naviy-ma’rifiy tarbiya va targ’ibot asosiy zamin bo’lib xizmat qiladi. Bu sohada olib borilayotgan ishlar o’z samarasi bilan yoshlarning hayot falsafasi, intellektual salohiyati va vatanparvarligini oshirishga, ularda mustahkam hayotiy pozitsiya shakllanishiga hissa qo’shadi. Har bir talaba o’zining intellektual salohiyati, hayotga real qarashlari va faol fuqarolik pozitsiyasi bilan kelajakka umid va ishonch bilan qadam qo’yadi. Ularning har birining ichki dunyosi, orzulari va intilishlari jamiyat rivojining yetakchi harakatlantiruvchi kuchiga aylanadi. Bu yo’lda esa, shubhasiz, ma’naviy-ma’rifiy ishlar, ustoz va murabbiylarning yo’lboshchiligida, oilaning

begʻubor muhabbati va ijtimoiy qoʻllab-quvvatlash tolmas ilhom va natijaga sabab boʻladi [5].

Xulosa: Yoshlarni intellektual rivojlanishga, yuksak maʼnaviyatga yoʻnaltirish, ularni madaniy va ilmiy anʼanalar asosida ulgʻaytirish, zamonaviy bilim va koʻnikmalariga egalik qilishga undash – bu jamiyat oldidagi muhim vazifa va burchdir. Faqat shundagina biz kelajakda intellektual salohiyati yuqori, kuchli bilim va axloqiy mezonlarga ega, tashabbuskor, vatanparvar yangi avlodni tarbiyalab voyaga yetkazishimiz mumkin. Umuman olganda, yoshlarning intellektual salohiyatini yuksaltirishda maʼnaviy-maʼrifiy ishlarning ahamiyati beqiyos. Bu boradagi har bir harakat, har bir tashabbus, har bir saʼy-harakat oxir-oqibat Oʻzbekistonning taraqqiyotiga, farovon kelajagiga, baraka va obodlik sari boshlovchi asosiy omildir. Shu bois, yoshlarni har tomonlama qoʻllab-quvvatlash, ularning intellektual salohiyatini toʻliq namoyon etishlariga imkon yaratish barchamizning sharaflı burchimizdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alimov, B. (2020). “Yoshlarning intellektual salohiyatini oshirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar.” Zamonaviy Ta'lim, 4(2), 112-118.
2. Bekmuratova, D. (2019). “Talabalar tarbiyasida maʼnaviy-maʼrifiy ishlarning oʻrni.” Ilm Sarchashmalari, 5(3), 53-61.
3. Ergasheva, S. (2018). “Maʼnaviy-maʼrifiy ishlar va yosh avlod tarbiyasi.” Yangi Oʻzbekiston Ilmi, 2(6), 71-77.
4. Islomov, R. (2017). “Universitetda maʼnaviy-maʼrifiy muhitni shakllantirish masalalari.” Oliy Ta'lim, 3(1), 40-46.
5. Karimova, Z. M. (2021). “Zamonaviy talabalarda ijtimoiy-maʼnaviy qadriyatlarni rivojlantirish.” Milliy Tiklanish, 2(5), 80-85.
6. Qoʻshqorova, L. (2018). “Yoshlarda intellektual salohiyatni yuksaltirishda maʼrifatli muhitning ahamiyati.” Oʻzbekiston Ta'limi, 1(2), 48-54.
7. Rasulova, N. (2022). “Talaba yoshlarni tarbiyalashda maʼnaviy-maʼrifiy ishlarda innovatsion yondashuvlar.” Innovatsion Ta'lim, 6(3), 99-104.
8. Rahmatullaeva, G. (2021). “Talabalar maʼnaviyatini rivojlantirishda oila va jamiyatning roli.” Ijtimoiy Fanning Dasturi, 3(2), 34-39.